

INFORMACE A ZPRÁVY

POLSKO-ČESKÉ LITERÁRNÍ SOUVISLOSTI

Olomoucká bohemistka a polonistka, jejíž badatelské jádro tvoří starší česká a polská literatura (a nejen ta), vytvořila syntetizující spis zkoumající polsko-české literární kontakty a souvislosti v trvání několika století (Marie Sobotková: *Studie z české a polské literatury. Pět století v historii česko-polských literárních souvislostí*. Recenzovali Krystyna Kardyni-Pelikánová a Jiří Fiala. Olomouc 2002). Sama autorka k tomu v úvodu píše: „*Dvojím pohledem, bohemistky a polonistky, na reflexi českých textů v polských literárních souvislostech a naopak soudy polské tvorby v českém literárním kontextu jsem usilovala o překročení hranic monokulturního zkoumání jednotlivých literárních jevů a o jejich hodnocení na pozadí literatury blízkého národa. Čtenáři však předkládám nejen studie dokládající přímé česko-polské literární vztahy, ale i ty situace, jež upozorňují na existenci možných paralel v obou literaturách a pokoušejí se je rozkrýt.*“ (s. 5) Studie jsou psány česky a polsky a jsou tematicky a žánrově rozkročené do různých stran: právě v promyšlené koncepci svazku, v jeho polytematičnosti, ale současně konciznosti a soustředěnosti spjatými největší pozitivum této práce.

Autorka nezapře své moravanství: ostatně právě Morava hrála ve vztahu k Polsku, ale také k Uhrám a Rakousku a zprostředkovaně k východním Slovanům specifickou roli – jako i v řadě dalších okruhů historických, kulturních, politických, literárních apod. *Obraz Moravy v českých a polských textech 16.-18. století* – jak se první oddíl jmenuje – začíná regionalistickou a současně komparativní studií *Morava u Šimona Ennia Klatovského a Bartoloměje Paprockého z Hlohol a Paprocké vůle*. Druhá studie *Polský pramen k moravským dějinám roku 1650* přináší analýzu memoárů polského šlechtice Stanisława Oświęcima (asi 1606–1657), resp. jeho Deníku (Diariusz) zachycujícího období 1643–1651. Podobný postup volí autorka v případě cestovního deníku polského osvícence Stanisława Staszice (1755–1826).

Klíčovou postavou druhého oddílu je Bartoloměj Paprocki z Hlohol. Autorka v polsky a česky psaných studiích postihuje jeho úlohu v česko-moravsko-polských literárních a historických stycích, zejména jeho Zrcadlo slavného markrabství moravského (1593), vznik prvního českého překladu Fraszek Jana Kochanowského aj.

Třetí oddíl nazvaný *Kapitoly z historie česko-polských kulturních vztahů* začíná portrétem výrazné osobnosti polského osvícenství na Moravě a v Čechách (1794–1802) Huga Kollataje (jeho verše z vězení v Olomouci a v Josefově, cykly Smutki, Hymny a Zabawy) pokračuje pak studií *Polská účast v českém literárním vývoji (70. a 80. léta 18. století)*, polsky psanou studií o české recepci J. Słowackého navazující na monografii Jarmila Pelikána a o přijetí Sienkiewiczova románu *Quo vadis* v českém prostředí a polskou studií o recepci tohoto autora (Sienkiewicz a Vrchlický).

Tematologickou partii knížky tvoří čtvrtý oddíl analyzující různé české, polské a ruské varianty příběhů o Enšpiglovi (Ulenspiegelovi, Eulenspiegelovi) v 17.–19. století (*Enšpiglovský tisk z roku 1850, Dvě česká vydání příběhů o Enšpiglovi z druhé poloviny 19. století* a další polsky psané studie).

Pátým oddílem (*O jazyce současné české a polské literatury*) vstupuje autorka na nejistou půdu současnosti, počíná si tu však velmi dobře, ať jsou výklady metatextovosti a expresivnosti, tak jazykových proměn české a polské prózy.

Nesmí chybět ani metodický (didaktický), v pořadí šestý oddíl, neboť autorka budovala a buduje českou polonistiku a dobře zná úskalí této činnosti: tato polsky psaná partie zaujme nejen české polonisty, ale snad ještě více Poláky, zejména v souvislosti se vztahem literatury a filmu a literatury a internetu. Kniha je v závěru opatřena podrobnými poznámkami tvůrci asi třetinu celkového rozsahu, ediční poznámkou a jmenným rejstříkem.

Máme před sebou syntetický svazek dokládající,

že česká, spíše však moravská (olomoucká a brněnská) polonistika žije, že nabírá dech, že nezůstává pozadu za novými skutečnostmi, že dokáže být novátorská, pronikavá, ale současně umí přehledově

obepnout několik historických údobí. Toto spojení diachronie a synchronie – stejně jako modernizovaného srovnávacího přístupu – je kvalitativní dominantou této monografie.

Ivo Pospíšil

LITERATUR MIT DEM DAVIDSSTERN

Literatura s hvězdou Davidovou. Slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století (Literatur mit dem Davidsstern. Handbuch zur Geschichte der tschechisch-jüdischen und tschechisch-jüdisch-deutschen Literaturbeziehungen im 19. und 20. Jahrhundert). Hrsg. Alexej Mikulášek u. a., Votobia, Bd. 1, Prag 1998, 459 S.; Bd. 2, Prag 2002, 311 S. Jeweils mit zahlreichen Abbildungen.

Das unter Mitarbeit zahlreicher Fachleute herausgegebene Handbuch, zu dem wohl weitere Bände geplant sind, enthält 173 Beiträge recht unterschiedlicher Länge zu Persönlichkeiten der tschechischen wie deutschböhmisches Literaturszene sowie zu einschlägigen Periodika, Organisationen und literarischen Strömungen. Wesentliches Kriterium der Aufnahme von Personen war dabei weniger ihre mögliche direkte Zugehörigkeit zur jüdischen Kultur, als vielmehr ihr potentieller Anteil an der gesamten Entwicklung der tschechisch-deutsch-jüdischen Kulturbeziehungen. Folglich wurden auch über den engeren literarischen Bereich hinaus zahlreiche Vertreter des böhmischen Geisteslebens ohne jegliche direkte Bindung an das kulturelle oder religiöse Judentum berücksichtigt. Ausgeklammert blieb allerdings vorerst der gesamte Bereich des prononcierten tschechischen oder deutschböhmisches Antisemitismus, zu dem die Herausgeber einen eigenen Band vorbereiten. Ansonsten sind die Stichworte ohne erkennbares System oder explizit genannte weitere Kriterien auf die vorliegenden Bände verteilt, ja offensichtlich hing ihre Aufnahme nicht zuletzt von der jeweils termingerechten Fertigstellung ab.

Die Publikation leitet ein bei aller Kürze sehr instruktiver Essay der Herausgeber zum Begriff der Tschechisch-jüdischen bzw. Deutschböhmisches-jüdischen Literatur ein, der kritisch auch deren Beziehungen zur nichtjüdischen Kulturszene einschließlich antisemitischer Strömungen beleuchtet. Die Personenbeiträge selbst sind durchweg derart aufgebaut, daß sie neben einer kurzen Biographie das jeweilige Gesamtwerk charakterisieren, um darüber

hinaus spezifische Probleme des Verhältnisses zur jüdischen Kultur in den Mittelpunkt zu stellen. Entsprechend überschneiden sie sich nur seltener mit einschlägigen Artikeln in neueren lexikalischen Handbüchern zur tschechischen Literatur, zu denen sich das Werk ohnehin ausdrücklich allein als Ergänzung versteht. Abgerundet werden die Stichworte durch meist recht ausführliche Hinweise zur Primär- und Sekundärliteratur.

Der Wert des Lexikons beruht vor allem auf jenen teils umfangreicheren Beiträgen, die weniger bekannte tschechische wie deutsche Vertreter des kulturellen Judentums, ihre Organisationen und Periodika vorstellen, zumal diese in gängigen Handbüchern oft nur rudimentär repräsentiert sind. Gleichwohl wird man vorerst einige Persönlichkeiten wie etwa F. Mauthner ebenso vermissen wie eine Gesamtübersicht über die in Böhmen entstandene Literatur jüdischer Autoren im engeren Sinne, während man andererseits Skizzen etwa über die Prager deutsche Literatur oder die Kulturszene in Theresienstadt umso mehr begrüßt. Durchweg sind die Darstellungen dabei faktisch überaus verlässlich und weitgehend um Objektivität selbst in heiklen Bereichen bemüht, etwa hinsichtlich Nerudas Haltung gegenüber dem Judentum. Allerdings schwankt der Umfang einzelner Beiträge erheblich, ohne daß hierfür stets allein inhaltliche Gründe ausschlaggebend gewesen sein können (so widmet man O. Fischer annähernd viermal soviel Text – ohne Berücksichtigung der Bibliographie – wie Kafka). Von sehr unterschiedlicher Qualität sind zudem die bibliographischen Angaben. Manche Beiträge verzeichnen die Primärliteratur allzu ausführlich und gar überflüssigerweise selbst mit Zeitschriftenbeiträgen (Kafka) oder ohne Rücksicht darauf, inwiefern sie tatsächlich jüdische Thematik reflektiert (F. Langer), andere Artikel verzichten dagegen selbst auf wesentliche, im Text angesprochene Belletristik (M. Brod). An Sekundärliteratur wiederum sind zuweilen wenig ergiebige Zeitschriftenrezensionen angeführt (Škvořecký), oder es fehlen wichtige Titel (Vrchlický: M. Součková), und manchmal ist die Auswahl schlicht unausgewogen (Hašek, Kafka). Offensichtlich wur-